INDIRA GANDHI NATIONAL CENTRE FOR THE ARTS

RECORD NO. 2396	LANGUAGE: संस्कृत
ROLL NO. 322 / Date of Filming 10-07-05	SCRIPT: देवनागरी
ACC NO.	MATERIAL: पेपर
Ms. No. 2215	NO. OF FOLIOS-PAGES: F. F. 4
Bundle No.	COMPLETE/INCOMPLETE: अपूर्ण
DEC NO./R. NO.	REMARKS: ठीक
DESCRIPTIVE CATALOGUE/TRIENNIAL CATALOGUE VOLUME :	
AUTHOR: दामोदर	
TITLE: वाणीविलास	
WITH OR WITHOUT COMMENTARY: टीका रहित	
SUBJECT: काव्य	LOCATION: रा० प्रा० वि० प्र० अलवर

2257

२२५०

वाणी०
॥१॥
३

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ राजत्कुञ्जरराजकृत्तिविमलोदञ्चद्दुकूलावृतिभ्राजद्भोगिफणामणिप्रविलसन्मुक्तामणिग्राम
णि पादाम्भोजभुजङ्गकृत्कृतिरणन्मञ्जीरमञ्जुद्युतिश्रेयो वः शिवशैलराजसुतयोरैक्याद्विभिन्नं वपुः १ सन्ती ह यद्यपि
महाकविसम्प्रणीतग्रन्थास्तथापि मम बालिशताविलासः सम्पूर्णशारदविधावुदयम्प्रपन्ने किन्नाम नाभ्युदयमञ्च
ति तारकापि २ अलसधियः आकलय्य मधिसुधियः केचिद्भवन्तीह कृतिरेषा मम तेषामातनुतामोदपितोषम् ३ ॥
दीर्घघोषकुलोत्पन्नो दामोदर इति श्रुतः छन्दसां लक्षणन्तेन सोदाहरणमुच्यते ४ संयोगपूर्वसविसर्गकश्च दीर्घस्व
रैः सङ्गतमन्त्यगम्वा विद्यादनुस्वारसमन्वितञ्च गुर्वक्षरम्बक्रमिह द्विमात्रम् ५ संयोगपूर्वोपि लघुः क्वचित्स्याद्वर्णे
स्तु प्रह्लादिगतो विभाषा एओ क्वचित्प्राकृतके लघू स्तः हीनं तथा बिन्दुयुते पठित्वा ६ टठडढणेति गणाः स्युः षट्पञ्च
चतुस्त्रिद्व्यममात्राणाम् तेषान्त्रयोदशाष्टकपञ्चत्रिद्विप्रभेदाः स्युः ७ ॥ अथ मात्राप्रस्तारः ॥ प्रथमगुरोरधो लघु
दत्वा शेषं समानमितरेण उद्धृत्तक्रमलघुवा प्रस्तारः सर्वलघुर्यावत् ८ ॥ अथ वर्णप्रस्तारः ॥ गुरोरधो लघुन्न्यस्य
स्थापयेद्दक्षिणं पुनः ऊनेदद्यादुरुन्नेवयावत्सर्वलघुर्भवेत् ९ अथ पञ्चकलप्रस्तारगणानां नामानि ॥ शिव
ऽऽऽ शशि ॥ऽऽ दिनपति ।ऽऽ सुरपति ऽ।ऽ शेषा ॥।ऽ हि ।ऽऽ सो ज ऽ। ऽधात ॥ऽ कलि ऽऽ चन्द्र ॥ऽ ध्रुव
।ऽ॥ धर्मो ऽ॥ शालिकर ॥॥॥ षण्मात्रे स्युस्त्रयोदशविभेदाः ॥१० अथ पञ्चकलप्रस्तारगणानां नामानि
नि ॥ इन्द्रासन ऽऽ मधसर ऽऽ श्वापा ॥ऽ हीरस्य ऽऽ शेखरः ॥ऽ। कुसुमम ऽ॥ अहिगण ॥॥ पापगण

ऽऽऽ
।ऽऽ
ऽ।ऽ
॥ऽ
ऽऽ।
।ऽ।
ऽ॥
॥।

।ऽऽ
ऽ।ऽ
॥।ऽ
ऽऽ।
॥ऽ।
।ऽ॥
ऽ॥।
॥॥।

राम०
॥१॥

॥॥॥ विति पञ्चकलानाञ्च नामानि ११ सुनरेन्द्राधिपकुञ्जरपर्यायादन्तमेघयोश्चापि ऐरावततारापतिरादिलघोः पञ्च
।ऽऽ मात्रस्य १२ पक्षिविडालमृगेन्द्रामृतवीणासर्पयक्षगरुडाख्याः जोहलकमितिसञ्ज्ञामध्यलघोः ऽ।ऽ पञ्चमात्रस्य
१३ विविधप्रहरणनामा पञ्चकलः ॥॥॥ पिङ्गलेनोक्तः ॥ अथ चतुष्कलनामानि ॥ गजरथतुरङ्गमपदातिसञ्ज्ञक
स्याच्चतुर्मात्रः ॥॥ १४ ॥ कर्णः स्याद्गुरुयुगलः ऽऽ कुण्डलन्तः ॥ऽ करतलो भवति गुरुमध्यगः ।ऽ। पयोधर इति विख्यातस्त
तीयोसौ १५ आदिगुरुर्वसुचरणः ऽ॥ श्रुतुर्लघुर्द्विजवरो सेयः ॥॥ करवाद्याः पर्यायाः प्रहरणभुजयोरलङ्काराः १६
वज्ररत्नमितिस्युश्चतुष्कले शेषगुरुसञ्ज्ञाः १६ तातपितामहदहनाः परपर्यायाश्च गण्डवलभद्रौ फणिपतिनृपति
भणितमित्यादिगुरोः स्युश्चतुष्कले ॥ सञ्ज्ञाः १७ अश्वगजमनुजपतयो वसुधिपचक्रवर्त्तिगोपालाः नायकप
वनपयोधररञ्जव इति मध्यगुरुः ।ऽ। सञ्ज्ञाः १८ ॥ अथ त्रिकलनामानि ॥ ध्वजचिह्नचिरचिरालयतोमरपाशानि
चूतमाला च रसवासपवनवलयालघ्वादित्रिकलः ।ऽ नामानि १९ तालपटहकरतालाः सुरपतिरानन्दतूर्यप
र्याया निर्वाणसमुद्रावपि गुर्वादित्रिकलः ऽ। नामानि २० ताण्डवसात्विकभावानारी चत्रिलघुः ॥। नामानि ॥ अथ
गुरु नामानि ॥ नूपुररसनाचामरकङ्कणमञ्जीरताटङ्काः २१ कुण्डलहारो वलयश्च गुरु नामानीति कथितानि सु
प्रियपरमौ कथितौ द्विलघोरितिनामसङ्केपात् २२ ॥ अथैककलनामानि ॥ शरमेरुदण्डकनकं शङ्खरवौ रूप
गन्धकुसुमानि स्पर्शरसाविति सञ्ज्ञामात्रामात्रस्य पिङ्गलेनोक्ताः २३ ॥ अथ वर्णवृत्तगणस्वरूपम् ॥ मगणस्त्रि

वारी: ॥२॥

गुरुस्त्रिलघुर्नगणो भगणादिगुरुर्यगणादिलघुः गुरुमध्यगजो लघुमध्यगरः सगणोन्तगुरुस्तगणोन्तलघुः २४ मही जलानलानिलाः स्वर्यमेन्दुपन्नगाः फणीश्वरेण कीर्तिता गणाष्टके ष्टदेवताः २५ मः सम्पदं वितनुते नगणो यशांसि श्रेयः करोति भगणो यगणो जयश्च देशाद्विवासयति जो रगणो निहन्ति राष्ट्रं विनाशयति सस्तगणोऽथ हन्ता २६ मे च मगण नगणयोर्यगण भगणयोश्च भृत्यता भवति औदास्य जतगणयोररिभावः सगण रगणयोरुदितः २७ मित्रयोरुदिता सिद्धिर्जयः स्याद्भृत्यमित्रयोः मित्रोदासीनयोर्नश्रीः स्यात्पीडा मित्रवैरिणोः २८ कार्यं स्यान्मित्रभृत्याभ्यां भृत्याभ्यां सर्वशासनम् भृत्योदासीनयोर्हानिर्हाकारो भृत्यवैरिणोः २९ उदासीनवयस्याभ्यां मेसाधारणं फलम् स्यादुदासीनभृत्याभ्यामस्वापत्तिस्तु सर्वतः ३० उदासाभ्यामफलाभावः परारात्योर्विरोधिता शत्रुमित्रे फलं शून्यं स्त्रीनाशः शत्रुभृत्ययोः ३१ शत्रूदासीनयोर्हानिः शत्रुभ्यां नायकक्षयः ॥ अथ मात्राणां भेदःम ॥ दत्वा पूर्वयुगाङ्कं ... हत्वा ... विलुप्य शेषाङ्कं अङ्कैरितावशिष्टैः शिष्टेरुद्दिष्टमुद्दिष्टम ३२ ॥ अथ मात्राणां नष्टम ॥ नष्टे रुत्वा कलाः सर्वाः पूर्वयुगमाङ्कं योजिताः पृष्ठाङ्कं हीनशेषाङ्कं येन येनैव पूर्यते ३३ पराङ्कं लामुपादाय तत्र तत्र गुरुर्भवे

श्रेयं

हेरम्ब ॥२॥

दिउ माःत्रासु २८ उद्दिष्टमिदम

१	३	५	१३	२१	३४	५५	
ऽ	।	ऽ	।	।	।	ऽ	
२		८				८९	

पूर्वयुगांक १।२।३।५।८।१३।२१।३४।५५ क्रमाद्रूरोरूपर्यधः लघोरुपर्यं दत्वा गुरुशीर्षांकं १।५।५५ एभ्यो जनेन ६१ तत शेषांकं ८९ तस्मिन् विलुप्य शेषांकं २८ मेरुद्दिष्टकीर्तितो ... शुभम

अष्टाक्षर वृत्तेषु वर्णोद्दिष्टमिदम ८९

१	२	४	८	१६	३२	६४	१२८
।	।	।	।	।	ऽ	।	ऽ

उद्दिष्टे वर्णोपरि एकादिक्रमेणाङ्कं गुरुणांकं दत्वा १।२।४।८।१६।३२।६४ ... लघुवर्णांक १।२।४।८।१६।१२८ ... तेषु एकं दत्वा कं ... हर्षेण मम

दिउ माःत्रासु ५४ वृत्तेः पंचाशस्य नष्टमिदम

१	२	३	५	८	१३	२१	३४	५५	८९
।	।	।	।	।	।	।	।	।	।
ऽ	।	।	।	।	।			ऽ	।

दिउ मात्रेषु वृत्तेषु तु पंचाशत्तमस्य प्रस्तारस्य नष्टे सति वृत्तस्य सर्वाः कलाः पूर्वयुगमांकेन योजिताः कला शेषांक ८९ ... ५४ लेन ... ३५ अस्मात् ... मात्रा नष्टे पिंगलेन कथितं

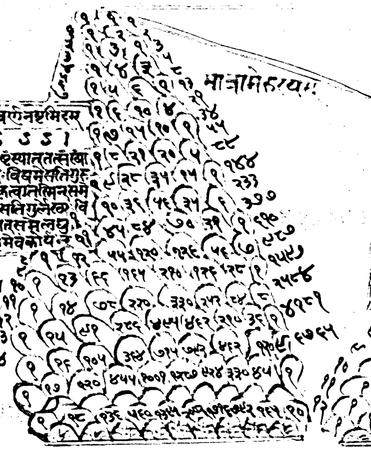

अष्टगुरु वृत्तेषु १२७ वर्णे नष्टमिदम

ऽ	ऽ	ऽ	।	ऽ	ऽ	ऽ	।

यत्संख्याकः प्रस्तारोन्नष्टः स्यात् तत्संख्यां केसमे सति लघुर्लेख्यः विषमे सति गुरुर्लेख्यः ततः समसंख्यार्धं ... समे सति लघुर्लेख्यः विषमे सति गुरुर्लेख्यः विषमे एकं दत्वार्धं कुर्यात् समे लघुः विषमे गुरुः यावद्दलमेवकार्यं ...

विजानीत ३५ ॥ नष्टे तु कल्पयेघुर्भवेत दत्वे गः कार्य तत्र वेत ३६ ॥ अ

त मात्रायां नष्टमेतत्तु फणिराजेन कीर्तितम ३४ ॥ अथ वर्णानामुद्दिष्टम ॥ उद्दिष्टे वर्णोपरि द त्वा द्विगुणक्रमेणाङ्कं मः ए कं लघुवर्णाङ्कं दत्वोद्दिष्टं अथ वर्णानां नष्टम ... द्विगुणसमभागे ल ... कं विषमे भा ... गुरुर्भ

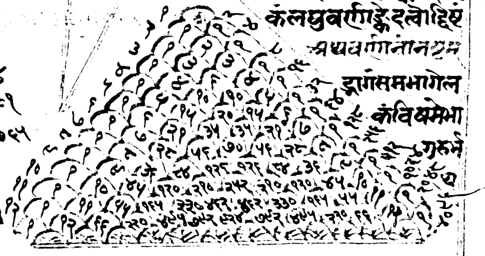

तान्तं॥ नरनमेम॥ नाष्ट्रमेरुस्मपताका॥ अथवर्णमेरु:॥ कोष्टमदरसङ्ख्यातमन्त्याधोरेकाचिह्नितम् शीर्षकोष्टद्वयाङ्केन

॥३॥ सत्यङ्कोष्टमपूरयेत ३७॥ अथमात्रामे रु॥

१	१	१						
६	२	२	३	५	९	१७	३३	
१५	४	४	६	७	१०	११	१३	१८ १९ २१ २५ २६ ३५ ३७ ४१ ४९
२०	८	८	१२	१४	१५	२०	२२	[illegible] ४५ ५० ५१ ५३ ५७
१५	१६	१६	२४	२८	३०	३१	४०	४४ ४६ ४७ ५२ ५४ ५५ ५८ ५९
६	३२	३२	४८	५६	६०	६२	६३	
१	६४	६४						

द्वयन्द्वयंसमङ्कोष्टकं त्वान्त्येष्वेकमर्पयेत एकद्यं कल्पेकचतुःक्रमेणप्रथमेष्वपि ३८ शीर्षाङ्क १ परान्कुभ्यांशेषकोष्टान्प्रपूरयेत मात्रामेरुपन्दुर्गाःसर्वेषामपि २ दुर्गोमः ३९॥ अथवृन्दोन्नामाथिधालङ्कनार्धोनागवीवार्यश्यानन्दअर्मेमतनमात्राया खण्ड

मेरुस्यरुःक्रमेन॥ विन्दून्मात्रामितान्सैकानोर्त्त्योधर्यतोलिखेत एकादिक्रमतश्चैतानुपर्युपरियोजयेत सरला:

१॥ क्रमेणविषमन्त्यस्त्वालोपयेत्समसमे अग्रुर्वेकगुरुद्वित्रिगुर्वाधाःस्युःक्रमादमी २ खण्डमेरुरयंस्पष्टोमा ॥३॥

त्रामात्रस्यनिश्रितः वृन्दीरलक्ष्माचार्यत्वश्यानन्देनभाषितः॥आद्यन्तवर्णमेरुपताकाम॥ अथवर्णपता का॥

१	१	१		
२	२	२	२	
१	४	४		

[illegible]

१	१	१			
३	२	२	३	५	
३	४	४	६	७	
१	८	८			

[illegible]

अङ्क:मुद्दिश्यवद्वत्वाशेषपूर्वानयासयेत एकैकेकगुरुज्ञेयन्द्वयन्द्वाभ्यान्त्रिभिस्त्रयम ४० एषावर्णपताकाकीर्तिप

ताकाहिराजस्य॥ अथमात्रापताका॥ एकैकमत्रमुत्स्राजेमामात्रापताकापि ४१

अथवर्णमेरुदीपकार॥ ऊर्द्धरेखाःसमालेख्याःसप्तविंशतिसङ्ख्यकाः तिर्यक्तस

प्तैवविलिखेदेवङ्कोष्टान्प्रपूरयेत ४२ आद्यपङ्क्तौलिखेदङ्कानेकाद्यान्कोष्टसम्मि

तान्द्वितीयायामाद्यकोष्टेद्वौदत्वाविलिखेत्ततः ४३ क्रमाद्विगुणितानङ्कानेवम

ङ्क्तिद्वयम्भवेत आद्यपङ्क्तिस्थितैरङ्कैर्गुणितांस्तुद्विती

यकान ४४ चतुर्थ

अथखण्डमेरुचक्रमिदम् षट्मात्राया:६

अन्तर्यधोर्धतःमात्रामितान्विन्दून्लिखित्वा अथ एकादि तानरेकसहितविन्दून् उपरिउपरियोजयेत क्रमेणविषमस्थानीकेत्सकासमस्था नेसमस्थानेअङ्कान्लोपयेत एवपुनःपुनःकार्ययावस्था कसमाप्तिः॥ अत्रसमाकेषु लुप्तेसति अवशिष्टाकान्त परिपातक्रमात् अगुरुएकगु रुद्विगुरुत्रिगुर्वाद्या ज्ञेयाःमात्रामात्रास्य खण्डमेरुः आनन्देनभाषितःसम्पूर्णच क्रमिदम

५	१ २	१	२	४	८	२२																	
२०	३ ५	३	५	६	७	१०	११	१२	१४	१५	१७	२३	२४	२५	२७	२८	३०	३५	३९	३८	४३		
२१	८ १३	८	१३	१६	१८	१९	२०	२८	२४	३१	३२	३३	३७	३९	४०	४१	४४	४५	४२	४८	४९	५१	
८	२१ ३४	२१	३४	४२	४७	५०	५२	५३	५४														
१	५५	५५																					

पङ्क्तौविलिखेद ङ्कान्स्वाधोय याक्रमम तुर्यपङ्क्तिगताङ्कानामङ्के

॥वर्णमात्रा कोष्ठक॥

१ २ १
१० २ २ ३ ४ ६ ७ ९ १४ १५ १७ २२ कृत्वालिखेद्वयोः ४५ पङ्क्त्योरधस्तयोरेवमङ्काःस्युःपञ्चपङ्क्तिषु तुर्यपञ्चगतानङ्कानेक १
१५ ५ ५ ८ १० ११ १२ १६ १८ १९ २० २३ २४ २५ २७ २८ ३० कृत्वालिखेत्क्रमात् ४६ तृतीयायाम्मवेदेवमर्कटीव
७ १३ १३ १४ २६ २९ ३१ ३२ ३३ र्णसञ्ज्ञिता॥ [illegible] ॥कोष्ठानिष्टांश्चनिष्टान्कुरुकृत्वा
१ ३४ ३४
ल मतेवर्णमानप्रमाणान्यङ्कीःपङ्क्ति१० प्रमाणालिखलिखनविधामङ्कमेकादिमादौ उद्दिष्टाङ्कैर्द्वितीयांविर
व यतदधस्तान्मितेरूद्वैनिघ्नेस्तेषामङ्कैस्तुर्थीङ्कविरतदधःपञ्चमीन्तन्मितेश्च १ उद्दिष्टाङ्कैश्चषष्टीहमकरानि

॥ [illegible] ॥

वृत्तम्	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
प्रस्तारसंख्या	२	४	८	१६	३२	६४	१२८	२५६	५१२	१०२४	२०४८	४०९६	८१९२	१६३८४	३२७६८
मात्रा	३	१२	३६	९६	२४०	५७६	१३४४	३०७२	६९१२	१५३६०	३३७९२	७३७२८	१५९७४४	३४४०६४	७३७२८०
वर्णः	२	८	२४	६४	१६०	३८४	८९६	२०४८	४६०८	१०२४०	२२५२८	४९१५२	१०६४९६	२२९३७६	४९१५२०
लघुः	१	४	१२	३२	८०	१९२	४४८	१०२४	२३०४	५१२०	११२६४	२४५७६	५३२४८	११४६८८	२४५७६०
गुरुः	१	४	१२	३२	८०	१९२	४४८	१०२४	२३०४	५१२०	११२६४	२४५७६	५३२४८	११४६८८	२४५७६०
मार्गिगलम्	३	७	१५	३१	६३	१२७	२५५	५११	१०२३	२०४७	४०९६	८१९१	१६३८३	३२७६७	६५५३५

द्विते तन्मितेः सप्तमीञ्चरेखा उद्दिष्टमानेस्तल मितिरहितैर्वर्णजामर्कटीयम् वर्णप्रस्तारस ङ्ख्यासमितिक थनेङ्कस्वदीर्घ प्रमाणाम्पङ्क्तीना

म्पङ्क्तिरेखाग्गुरुलघुगणनाचादिमद्यान्तिमानां २ ॥ [illegible] ॥ कोष्ठान्मात्राप्रमाणान्विरचयतदधोहेकवेतर्कसप्त १

पाण्डुलिपि समाप्ता:

MANUSCRIPT ENDS